

**I. ULUSLARARASI
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TRABZON'DA
DİNİ HAYAT SEMPOZYUMU**

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Şenol SAYLAN
Yrd. Doç. Dr. Betül SAYLAN

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Ayşegül TOPALOĞLU
Arş. Gör. Halil TEMİZTÜRK
Arş. Gör. Mahmut DİLBAZ
Arş. Gör. Semra ÇİNEMRE
Arş. Gör. Zöhre ÇAKIL

Tasarım

İbrahim Cihan

Baskı

İstanbul - Kasım 2016
Değişim Yayınları
Sertifika no: 34289

Yayın Kodu- ISBN

978-605-4925-93-3

ÇAYKARA'DA BİR ULEMÂ AİLESİ: NUMANZÂDELER

Şenol SAYLAN*

Giriş:

Bugünkü Çaykara yöresinin nüfus yapısına baktığımızda XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar % 99'unun gayrimüslimlerden oluştuğu görülmektedir. Yörede XVI. Yüzyılın sonları ve XVII. Yüzyılda nüfus yapısının değişmeye başladığı özellikle 1583-1681 yılları arasında yoğun bir şekilde Müslüman Türk nüfusun artış gösterdiği görülmektedir. Yaklaşık % 115 oranında olan bu artışın sebebinin büyük oranda Osmanlı'nın iskân politikaları çerçevesinde yöreye dışarıdan yapılan göçlerdir.¹ Yörenin İslamlaşmasında nüfus hareketlerinin yanında tebliğ ve irşad gayesiyle bölgeye yerleşen âlimlerin faaliyet ve gayretlerinin de etkili olduğu inkâr edilemez bir husustur.

Biz bu çalışmamızda; 1700'lerin başlarında, mezkûr gayelerle bugünkü Çaykara bölgesine yerleşen, yörenin dinî ve ilmî hayatına küçümsenemeyecek katkılarda bulunan, Cumhuriyet dönemine kadar dedeleri Numan b. Mustafa'ya nispetle "Numanzâdeler" olarak tanınan ve birkaç kuşak ilim adamı yetiştirmiş bir aileyi konu edineceğiz.²

İlk olarak Çaykara'nın merkez mahallesinde (Kadahor) daha sonraları Işıklı mahallesinde (Huşo)³ yaşayan bu ailenin hayatta bulunan üyeleri "Soylu" ve "Saylan" soyadlarını taşımaktadırlar. Aileye mensup Mustafa b. Numan (1776-1788 yıllarında sağ), Ahmed b. Mustafa (1774-1843), Muhammed b. Mustafa (ö.1829), Numan b. Muhammed (1813-1892), Mustafa b. Muhammed (1826-?), Ahmed b. Mustafa (1842-?) Mehmed b. Numan (1855-1911), Ali Faik b. Numan (1880-1966) ve Behzad b. Numan (1856-1923) bölgenin dinî hayatına önemli katkılarda bulunmuşlardır.⁴

* Yrd. Doç. Dr., KTÜ İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, ssaylan@ktu.edu.tr

1 Çaykaranın nüfus yapısı için bkz.; M. Hanefi Bostan, "XV, XVI ve XVII. Yüzyıllarda Çaykara'da Nüfus ve Nüfus Hareketleri", Çaykaranın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu-I, (Trabzon: 2002), s.45-55.

2 Numanzadelerle ilgili olarak ilk çalışma Kemal Yıldız tarafından yapılmıştır. Ancak tebliğdeki bazı konular tashihe muhtaçtır. Kemal Yıldız, "1700 ve 1800'lü Yıllarda Çaykara'nın İlmî ve Kültürel Atmosferini Gösteren Bir Örnek (Çaykaralı Numanzadeler)", Çaykara'nın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu-I, (Trabzon: Eser Ofset, 2002), s. 457-67.

3 Huşo (Işıklı) Mahallesi, Çaykara merkeze yaklaşık yedi kilometre uzaklıkta, Taşören (Zeleva) köyüne bitişik, Eğridere (Görgoras) köyünün karşısında yer alan bir mahalledir.

4 Ek 1: Numanzâdeler

Numan Efendi'nin sonraki durumu ile ilgili bir bilgi sahibi değiliz.

Ek-2: Numan b. Mustafa'nın kaldığı barakanın (merenk) yanında yer aldığı ve aile büyükleri tarafından "Helim'in Evi" olarak bahsedilen Kadahor'daki ev.

Mustafa b. Numan (1776, 1788 Yıllarında Sağ)

Mustafa Efendi, aileye adını veren Numan Efendi'nin oğludur. Yaptığımız araştırmalarda maalesef kendisiyle ilgili çok fazla bir bilgiye ulaşamadık. Elimizde bulunan ve kendisinin istinsah ettiği kitaplara düştüğü bazı kayıtlardan hareketle kendisiyle ilgili bazı bilgiler edinebiliyoruz.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber oğlu Ahmed Efendi'nin 1774 yılında doğduğu göz önünde bulundurulduğunda 1750 yılları civarında doğduğu düşünülmektedir. Babası Numan Efendi Mustafa Efendi ve kardeşleri çocuk yaşta iken Çaykara'ya yerleştiği için Mustafa Efendi'nin doğum yeri bilinmemektedir.

İstinsah ettiği *el-Kasidetü't-Tantaraniyye*, *Şerhu'l- Bina* ve *Feriştahoğlu* adlı eserlerde künyesini "*Mustafa b. Numan b. Mustafa b. Osman b. İbrahim b. Nebi b. Muhammed*" olarak verir.⁷ Muhtemelen ilk eğitimini kendisi de bir âlim olan babası Numan Efendi'den almıştır. Daha sonra muhtemelen, eğitimine sonradan hocalık yaptığı Şerah Medresesi'nde devam etmiştir.

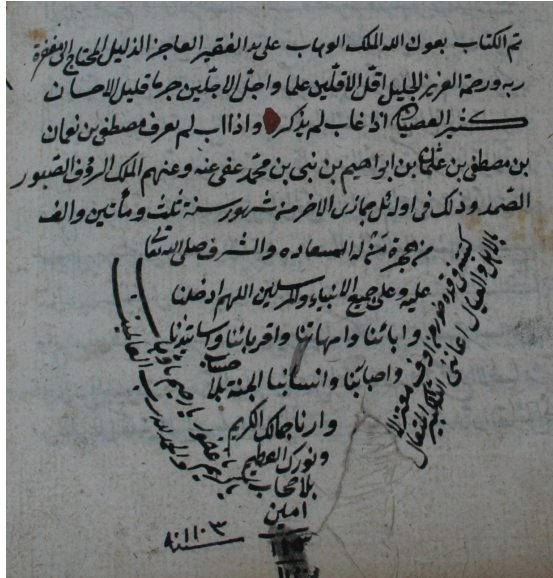
7 Bkz. Ek 3

Ek-3: Mustafa b. Numan tarafından intinsal edilen *el-Kasidet 'üt-Tantaraniyye ve Şerhu'l-Bina* adlı eserlerin istinsah kayıtları

Mezkûr kitaplardaki istinsah kayıtlarından 1776-1780 yıllarında Şerah (Uzungöl) Medresesi'nde müderrislik yaptığı, Suyuti'nin *el-İtkân* adlı eserinin istinsah kaydından ise 1788 yılında Çaykara'nın merkez mahallesi olan Kadahor'da (Işıklı mah.) görev yaptığı anlaşılmaktadır. Söz konusu istinsah kaydı özetle şu şekildedir:

“Bu kitap, aziz ve celil olan rabbinin rahmetine muhtaç, fakir, aciz ... Mustafa b. Numan b. Mustafa b. Osman b. İbrahim b. Nebi b. Muhammed eliyle hicri 1203 yılında Cemâziyelâhîr ayının başlarında tamamlandı. ... Onu, Of'un Kadahor köyünde ailemden uzakta yazdım.”⁸

Ek-4: Mustafa b. Numan tarafından istinsah edilen *el-İtkân* adlı eserin istinsah kaydı

8 Bkz. Ek 4

Bir süre Kadahor'da görevini sürdüren ve buraya yerleşen Mustafa Efendi, aile büyüklerinin aktardığına göre arazi kıtlığı veya sıtma vb. hastalıklar nedeniyle yaklaşık yedi kilometre yukarıda yer alan Huşo köyüne (Işıklı mah.) yerleşir. Ailenin sonraki üyelerinin burada yaşamasından hareketle bu tarihten sonra yaşamını burada sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Çocuklarından adlarını bildiklerimiz Ahmed ve Muhammed'dir. Oğulları Ahmed ve Muhammed'le beraber vakfettikleri el yazması K.Kerim'de yer alan istinsah ve vakıf kaydındaki tarih dikkate alındığında 1236/1820 yılından sonra vefat ettiği düşünülmektedir.⁹

Ek-5: Mustafa b. Numan, oğulları Ahmed ve Muhammed tarafından yazılan ve vakfedilen K. Kerim

İstinsah ettiği mezkûr eserler dışında aile kütüphanesinde üzerinde Mustafa Efendi'ye ait temellük kaydı bulunan *Tefsîru Ebu'l-Leys es-Semerkindî* adlı yazma eser de yer almaktadır.

Ahmed b. Mustafa (1774-1843)

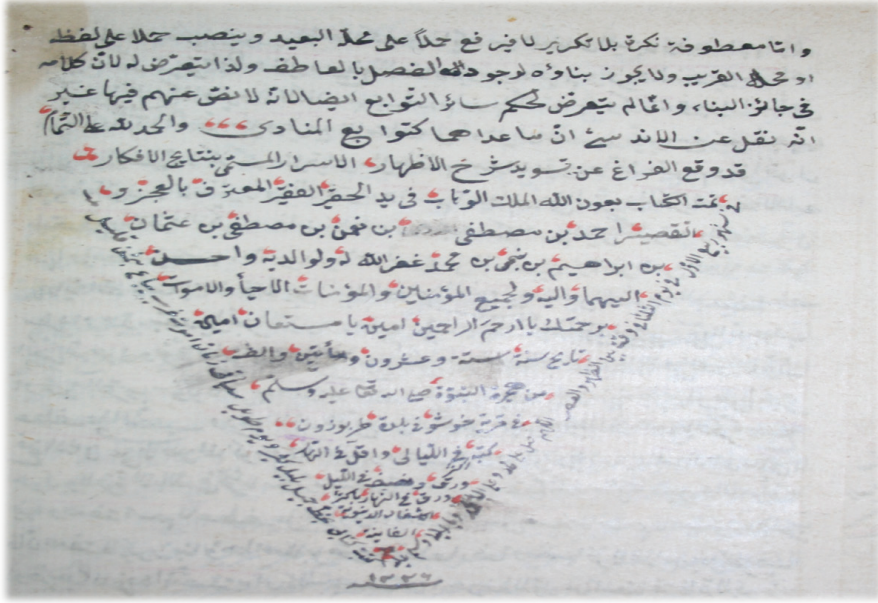
Numanzâde Mustafa Efendi'nin büyük oğludur. 1187/1774 yılında doğmuştur. Her ne kadar doğduğu yıllarda babası Mustafa Efendi Şerah Medresesi'nde görev yapıyor olsa da bu esnada ailesinin de onunla beraber bulunup bulunmadığı bilinmediği için doğum yeri hakkında bir değerlendirme yapamıyoruz. İlk eğitimini babası Mustafa Efendi'den aldı. Araştırmalarımızda diğer hocaları ile ilgili bir bilgiye ulaşamadık.

Eğitimini tamamladıktan sonra kendi köyünde Huşo camiinde imamlık ve hocalık yaptı. Nitekim aile kütüphanesinde yer alan ve Ahmed Efendi tarafından 1811 yılında istinsah edilen *Netâicü'l-efkâr fî şerhi İzhârî'l-esrâr* adlı eserin istinsah yeri olarak Huşo zikredilmiştir.¹⁰ Daha sonra ölümüne kadar Kadahor'da uzun süre müderrislik ve İmam-Hatiplik görevlerini yürüttü. İstinsah ettiği eserlerdeki kayıtlardan hareketle en geç 1821 yılından sonra burada

9 Bkz. Ek 5

10 Bkz. Ek 6

görev yapmaya başladığı söylenebilir. Ayrıca 1834 tarihli Of nüfus kütüğü defterinde Ahmed Efendi köyün imam-hatibi olarak zikredilmektedir.¹¹

Ek-6: Ahmed b. Mustafa tarafından istinsah edilen *Netâicü'l-efkâr* adlı eserin istinsah kaydı.

Aile kütüphanesinde, Ahmed Efendi tarafından istinsah edilen *el-Vesiletü'l-Ahmediyye*, *Haleb-i sağîr* ve *Rûhu'l-beyân* adlı eserlerin yanında ahşap muhafaza içinde bulunan bir cüzlü K.Kerim de bulunmaktadır.¹²

Ek-7: Ahmed b. Mustafa tarafından yazılan ahşap muhafazası içinde cüzlü K. Kerim ve istinsah kaydı

11 Demircioğlu, Sezgin, Süleyman Bilgin, *Of Nüfus Defteri (1834)*, (İstanbul: 2011), s. 310

12 Bkz. Ek 7

Molla Hasan (1804 -?) adında bir oğlu olan Ahmed Efendi'nin diğer aile bireyleri hakkında bilgi sahibi değiliz.

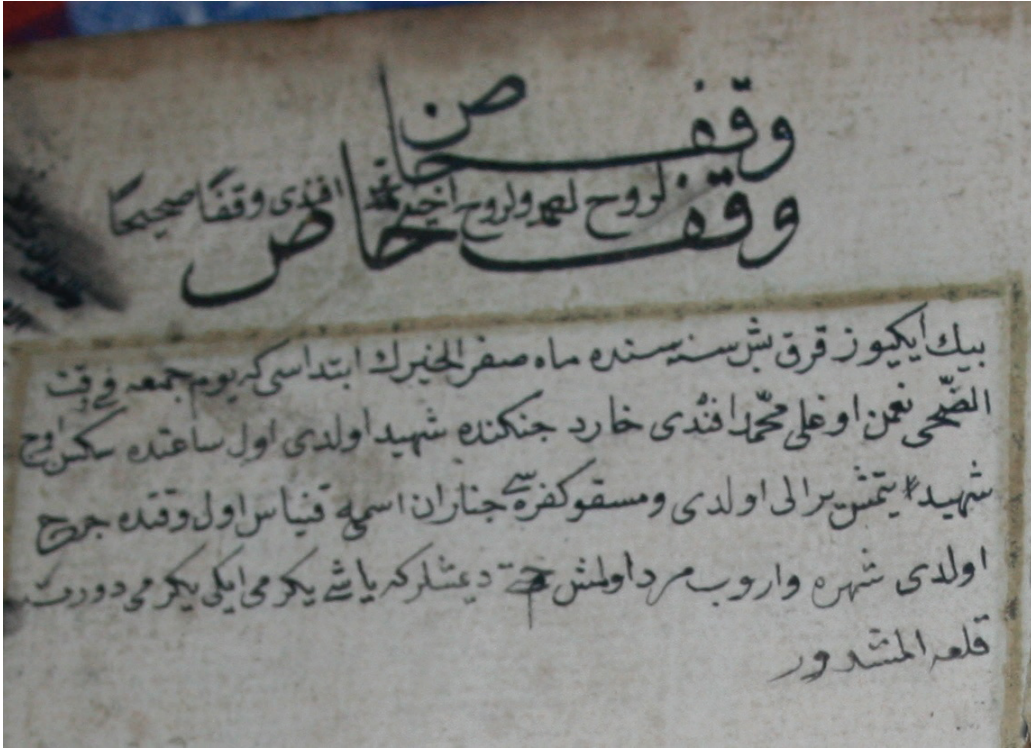
Ahmed Efendi 1843 yılında 69 yaşında vefat etmiştir.¹³

Muhammed b. Mustafa (? – 1829)

Mustafa b. Numan Efendi'nin diğer oğludur. Büyük oğlu Numan'ın 1227/1813 doğumlu olduğu dikkate alındığında Muhammed Efendi'nin 1790'lı yıllarda doğmuş olması muhtemeldir. Eğitimini tamamlayan Muhammed Efendi 1829 Osmanlı-Rus savaşında Bayburt'un işgalinden sonra Of bölgesinde yapılan gaza ve cihad çağrısına iştirak eden âlimlerden biri olarak Hart savaşına¹⁴ katıldı ve bu savaşta şehid oldu.

Ağabeyi Ahmed Efendi bu olayı istinsah ettiği ve kendisi ve kardeşinin ruhu için vakfettiği *el-Vesiletü'l-Ahmediyye* adlı kitabın vikaye varağına düştüğü notta şu şekilde aktarır:

Bin iki yüz kırk beş senesinde mah-ı Saferi'l-hayrın ibtidası ki yevmi'l-cum'a fi vakti'd-duhâ Numanoğlu Muhammed Efendi Hart Cengi'nde şehid oldu. Ol saatte seksen üç şehid, yetmiş yaralı oldu. Ve Moskof keferesi Generan ismi Kinyas ol vakitte cerh oldu şehre varıp murt olmuş. ...¹⁵

Ek-8: Ahmed Efendi'nin kardeşi Muhammed Efendi'nin ölüm üzerine *el-Vesiletü'l-Ahmediyye* adlı kitabın vikaye varağına düştüğü not

13 Demircioğlu, *Of Nüfus Defteri (1834)*, s.310

14 Of ile sınır olan Bayburt Rusların eline geçince Trabzon valisi Osman Paşa, müftü ve ulemeden bazılarını Of, Sürmene ve Rize'ye göndermiş, bu yörelerin ahalişi gaza ve cihada teşvik edilmiştir. Cami, mescid, mekteb ve medreselerde yürütülen çalışmalar sonucu Bayburt sınırındaki yaylalarda 20.000 kişi toplanmıştı. Bunlardan 6.000 kişi Ali Bey komutasında Hart köyüne yerleşti. Türk askerinin Hart'ta toplandığını haber alan General Burtsof komutasındaki Rus birliği buraya yürüdü. 1 Ağustos 1829 Cumartesi günü taarruza geçen Rus ordusunda General Burtsof göğsünden aldığı tabanca yarasıyla öldü. Sekiz buçuk saat süren savaş sonunda Türk tarafı 60 şehit ve 80 yaralı verdi. Rus tarafı ise yaklaşık 500 ölü 500 yaralı olmak üzere binin üzerinde zayıyat verdi. Ayrıntılı bilgi için bkz; Uğur Akbulut, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Bayburt ve Çevresi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: 2000), s. 38-48

15 Bkz. Ek 8

Numan b. Muhammed (1813-1892)

Numan b. Muhammed 1813 yılında Huşo köyünde doğdu.¹⁶ Babası Muhammed Efendi 1829 yılında Ruslarla yapılan Hart savaşında şehit düştü. Babası şehit olduğunda kendisi on altı yaşında, kardeşi Mustafa sadece üç yaşında idi. İlk eğitimini amcası Ahmed Efendi'den aldı. Hafızlığını tamamladıktan sonra ilk olarak Huşo Camii'nde, amcasının vefatından sonra Kadahor Camii'nde imam-hatiplik yaptı.

Daha sonra yörenin önemli âlimlerinden İslami ilimlerde ileri düzeyde eğitim aldı. Bu âlimlerden biri Küçükömerzâde Ahmed Efendi b. İbrahim el-Ofî'dir. Ondan Hadis, Tefsir, alet ilimleri ve felsefî ilimlerde icazet aldı. Öğrencisi Gargar Müslim Efendi'nin (1851-1937) Mustafa Cansız'a (1895-1975) verdiği icazetten hareketle Numan Efendi'nin icazetindeki silsile şu şekildedir:

*“Ahmed b. İbrahim el-Ofî, Küçükömerzâde → İsmail b. Ahmed el-Ofî el-Pacani → Kasım b. Mahmud el-Kayserî → Hacı Osman b. Mustafa el-Akşehirî → Seyyid Ömer el-Harputî → Muhammed Said el-Medeni/Mehmed Emin el-Hâdimî → Muhammed Ebu Said el-Hâdimî (1701-1762) → ...”*¹⁷

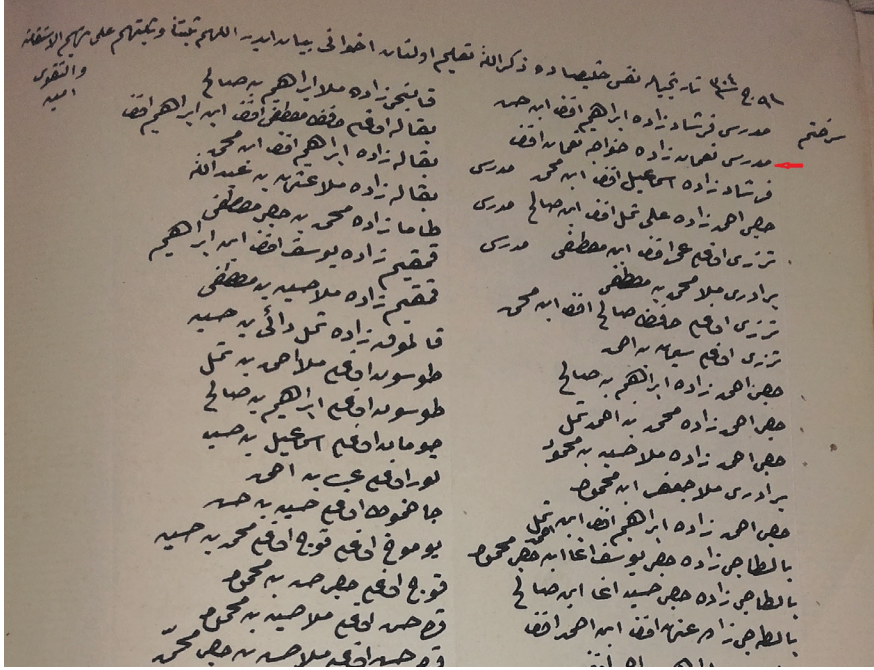
1845 yılından sonraki bir tarihte Holaysa (Yeşilalan) Medresesi'nde müderrislik yapmaya başlayan Numan Efendi burada otuz yılı aşkın bir süre görev yaptı ve ilerde yörenin dini hayatının şekillenmesinde büyük rol üstlenecek olan pek çok öğrenci yetiştirdi. İlimle iştigal etmek ve öğrencilerine daha fazla vakit ayırmak için ailesini yanında getirmeyen Numan Efendi on beş-yirmi günde bir yaklaşık 4-5 km uzaklıktaki köyüne gidip gelirdi.

1880-1885 yılları civarında kız torununun köyün gençlerinden biri tarafından kaçırılması üzerine Numan Efendi buradan ayrılmaya karar verdi ve kitaplarını toplamaya başladı. Köyün ileri gelenlerinin torununu geri getireceklerini söylemelerine ve bir gün içinde geri getirmelerine rağmen “otuz yıllık emeğimin karşılığını aldım” diyerek köyüne, Huşo'ya geri döndü.

Ömrünün son yıllarında zâhidane bir hayata meyleden Numan Efendi, Ahmet Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin halifelerinden Kondulu Şevki Efendi'nin (1840-1904) kendisine intisab edenleri kaydettiği ihvan defterinde “Müderris Numanzâde Hoca Numan Efendi” şeklinde yer alan kayda göre 1304/1886 tarihinde Holaysa köyünde yapılan hatmeye katılarak Nakşibendiyye'nin Halidiyye koluna intisap etmiştir.

¹⁶ Demircioğlu, *Of Nüfus Defteri (1834)*, s. 313

¹⁷ Mehmet Günaydın, *Cansız Hoca*, (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013), s. 32

Ek-9a: Kondulu Şevki Efendi'nin ihvan defterinin ilgili sayfası

Ek-9b: Numan Efendi'nin medrese olarak kullandığı Huşo (Işıklı) köyündeki evi (1 nolu ev)

Numan Efendi, medrese olarak kullandığı evinin üst katında ölümüne kadar öğrenci yetiştirmeye devam etmiştir. 1888 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesi'nde söz konusu medresede 40 öğrencinin bulunduğu belirtilir.¹⁸ Müstakil bir girişi olan bu mekânda misafirlerini ve öğrencilerini ağırlar, ibadet ve ilimle iştigal ederdi. Yörede çokça itibar gören Numan Efendi'nin,

18 Emiroğlu, Kudret, *Trabzon Vilayeti Salnamesi (1888)*, (Ankara: Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, 2012), c. XIII, s. 128

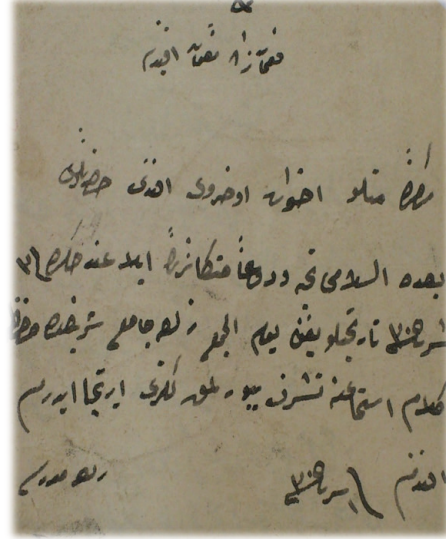
Huşo'da bulunduğu sırada da yöre âlimleri ile ilişkileri devam etmiş, onlarla çeşitli vesilelerle bir araya gelmiştir. Zeleka Müderrisi Rencemiz Ahmed Şemseddin Efendi'den aldığı hafızlık merasimine davet yazısı şu şekildedir:

Numanzâde Numân Efendim

Mekremetlu ihvân-ı uhrevî efendi
hazretleri

Ba'de's-selâm tahiyye ve du'â-i
mütেকâsire-i ... sonra fi 3 Teşrinisâni
1305 (15 Kasım 1889) tarihli yani
yevm-i cuma Zelekâ Câmî-î şerifinde
hâfiz-ı kelâm istima'ına teşrif
buyurulmak ... irticâ ederim efendim.
1305

Zelekâ müderrisi
Mühür

Ek-10: Zeleka Müderrisi Ahmed Efendi'nin
Numan Efendi'ye yazdığı hafızlık merasimine davet mektubu.

Çoğunlukla kitap istinsahlarını kardeşi Mustafa Efendi yaptığı için aile kütüphanesinde Numan Efendi tarafından istinsah edilmiş az sayıda eser vardır. Bu eserler 1258/1842 istinsah tarihli *Haşiyetu Kul Ahmed*, 1259/1843 tarihli *Durrü'n-naci alâ metni İsağuci* ve 1276/1859 tarihli Osmanlıca *Resâil-i Gözübüyükzâde* adlı eserlerdir.¹⁹

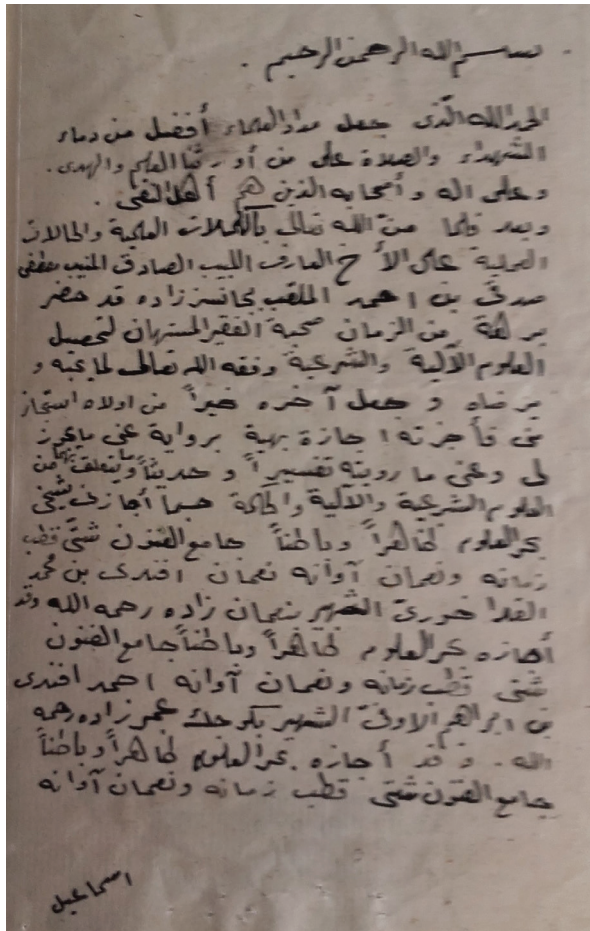
Ek-11: Numan b. Muhammed tarafından istinsah edilen
Durrü'n-Naci ve *Haşiyetü Kul Ahmed* adlı eserlerin istinsah kayıtları

19 Bkz. Ek 11

Öğrencileri arasında kendisinden sonra Holaysa Medresesi'nde müderrislik yapan ve daha sonra Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi'nin halifelerinden olacak olan Vizena Ahmed Efendi, Köprübaşı Beşköylü Alioğlu Kahvecizâde Muhammed Efendi (1850-1950),²⁰ Baltacızâde Osman Efendi (1865-1938), yaklaşık on yıl kendisinden eğitim alan Hacı Ferşad Efendi olarak tanınan İbrahim Hakkı Ulusal (1866-1929), Kadahor Medresesi müderrisi ve Merkez camii İmam-Hatibi olan Gargar Müslim Efendi (1851-1937) gibi kendileri de yörenin dini hayatına katkıda bulunan pek çok öğrenci yetiştiren önemli din adamları vardır.

Gargar Müslim Efendi hocası Numan Efendi'yi verdiği icazette şu şekilde tavsif eder:

... Cansızzâde Mustafa Sıdkı b. Ahmed ... benden icazet istedi ve ben ona aktarmakta olduğum şer'î ilimlerden tefsir, hadis ve bu iki ilmi ilgilendiren alet ilimleri ve felsefî ilimlerde, zâhir ve bâtın ilimlerin denizi (bahru'l-ulûm), çeşitli edebî ilimlere hâkim, zamanının kutbu, döneminin Numan'ı [Ebû Hanife'si], Numanzâde olarak bilinen hocam Numan Efendi b. Muhammed el-Kadahorî'nin bana icazet verdiği gibi ben de ona icazet verdim...²¹

Ek-12a: Gargar Müslim Efendi'nin Cansız Mustafa Efendi'ye verdiği icazetin ilk sayfası

Fatma ve Havva adında iki hanımla evlilik yapan Numan Efendi'nin üçü erkek altısı kız olmak üzere dokuz çocuğu vardı. Oğullarının adları eşi Havva'dan olma Mehmed, Fatma'dan olma Ali Faik ve Behzad'dır. Kızlarından adları bilinenlerden biri Hudekzâde Numan Efendi'nin (1860-1922) annesi Hatice, diğeri Ömeroğlu Ahmed Efendi'nin (1888-1968) annesi Saliha'dır.

20 İmamoğlu, Abdülvahit, *Köprübaşı Yöresinde Yetişen Medrese Alimleri ve Din Eğitime Katkıları*, (İstanbul: Değişim Yayınları, 2015), s. 137

21 Bkz. Ek 12a

16 Mayıs 1892 (Rumî 4 Mayıs 1308) yılında Huşo köyünde vefat eden Numan Efendi, kesin olmamakla beraber torunlarından Niyazi Saylan'ın ifadesine göre, öğrencisi Gargar Müslim Efendi'nin kıldırıldığı cenaze namazından sonra evinin yakınlarındaki aile kabristanlığına defnedilmiştir.

Zamanla kabartmalarının dökülmesi nedeniyle bazı yerleri okunaklı olmayan 1310/1894 yılında yapılan mezar taşında şu ifadeler yer alır:

Huve'l-bâki

Bu fenâ gülzârına ğâr ... olmaya

Kim ki ğâr ola fenâdan akıbetkâr bulmaya

Bir güle âşık olasin, gül ki sonu solmaya

Bir şâha ki kul olasin, sülûki fenâ olmaya

Sâhib-i fazl-ı âlî, fazlı noksan olmaya

Şeyh-i kâmile ... her bir insan olmaya

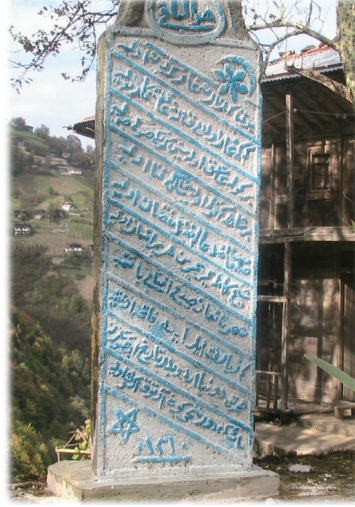
Şöhreti Numân sıdk-ı efnânı batmaya

Kim ziyaret eyler ise Fatiha okuya

Hicreti dünya eyleyubdur tarih üç yüz sekizin

Mayısın dördüncü günü artık o gün olmaya

1310

Ek-12b: Numan Efendi'nin mezar taşı

Mustafa b. Muhammed (1826-?)

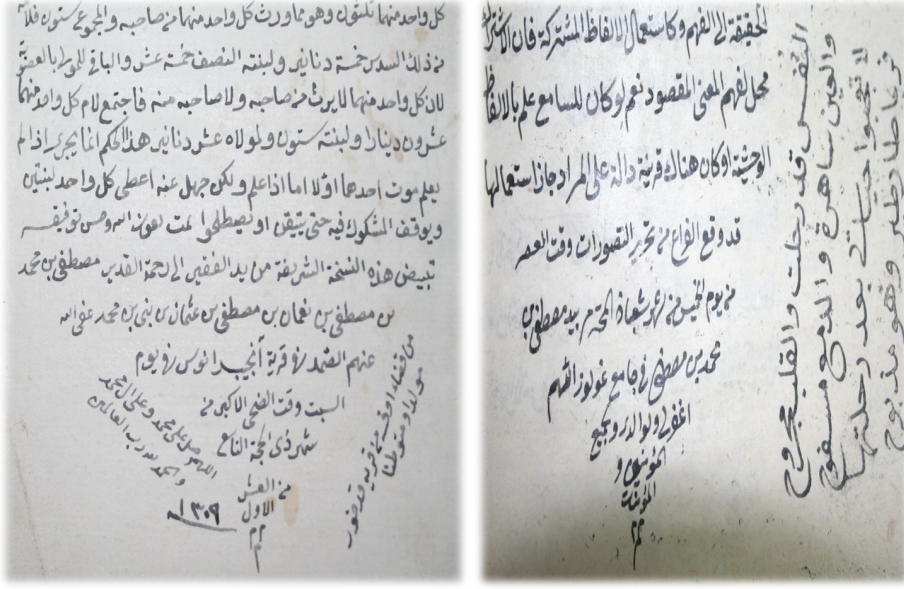
Mustafa b. Muhammed 1826 yılında Huşo'da doğdu.²² Babası Muhammed Efendi'nin Hart savaşında şehit olması nedeniyle henüz üç yaşında iken yetim kaldı. Kendisiyle amcası Ahmed Efendi ve özellikle de ağabeyi Numan Efendi ilgilendi.

İlk eğitimini amcası ve ağabeyinden alan Mustafa Efendi erken yaşlarda Of ve Rize'nin muhtelif köylerinde görev yaptı. İstinsah ettiği kitapların istinsah yerlerini de dikkate aldığımızda sırasıyla, 1845 yılında İkizdere Şimşirli (Komes) Camii, 1845, 1854 Kadahor, 1873-1875 yıllarında yine Şimşirli (Komes) Camii, 1875-1876 Huşo, 1880 tekrar Şimşirli (Komes) Camii, 1888 Of Kışlacık (Hastikoz) Köyü Camii ve Medresesi, 1891 Hayrat Geçitli (Ancibranos) Köyü, 1897 Rize Kendirli (Goloz) Köyü Camii'nde görev yaptı.²³ 1888 Trabzon Vilayeti Salnamesi'nde elli öğrencisi olan Hastikoz Medresesi'nin müderrisi olarak Mustafa Efendi zikredilmektedir.²⁴

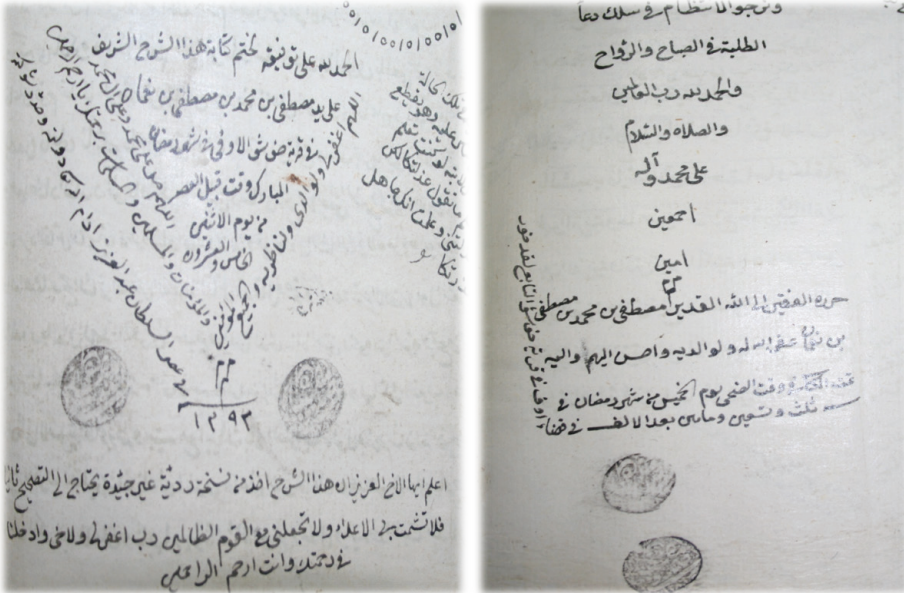
²² Demircioğlu, *Of Nüfus Defteri (1834)*, s. 313

²³ Bkz. Ek 13a-b

²⁴ Emiroğlu, *Trabzon Vilayeti Salnamesi (1888)*, c. XIII, s. 130

Ek-13a: Mustafa b. Muhammed tarafından Hayrat Geçitli (Ancibranos) Köyünde istinsah edilen *Ferâzû's-Sirâciyye* ve Rize Kendirli (Göloz) Köyünde istinsah edilen *Tahrîrû'l-kavâidi'l-mantukiyye* adlı eserlerin istinsah kayıtları

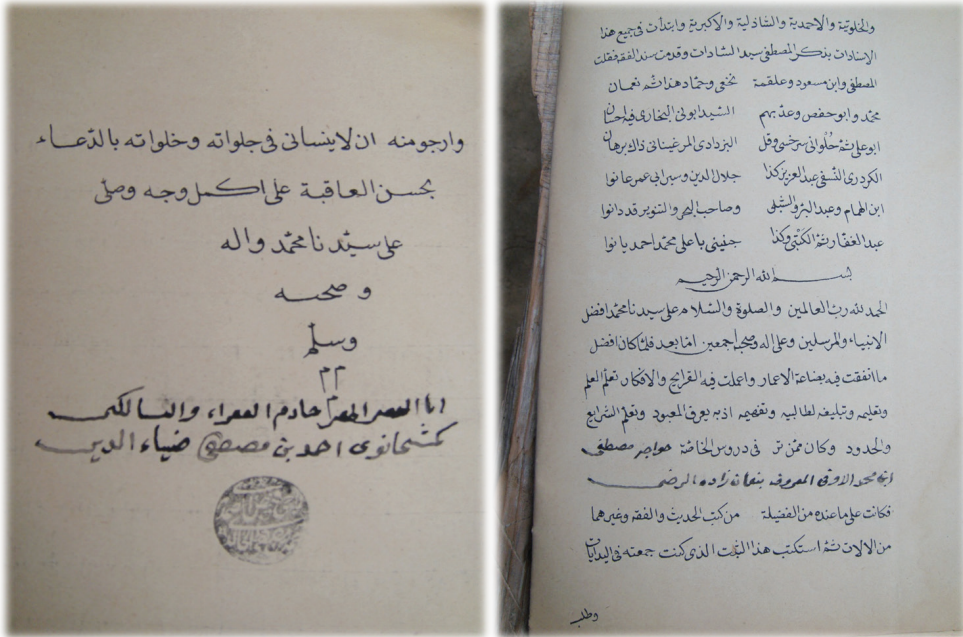

Ek-13b: Mustafa b. Muhammed tarafından Huşo Köyü'ndeki istinsah edilen *Şerh-u Aruzi'l-Endülüsî* ve *Şerhu Fevâidi'l-fi'l-isti'âre* adlı eserlerin istinsah kayıtları.

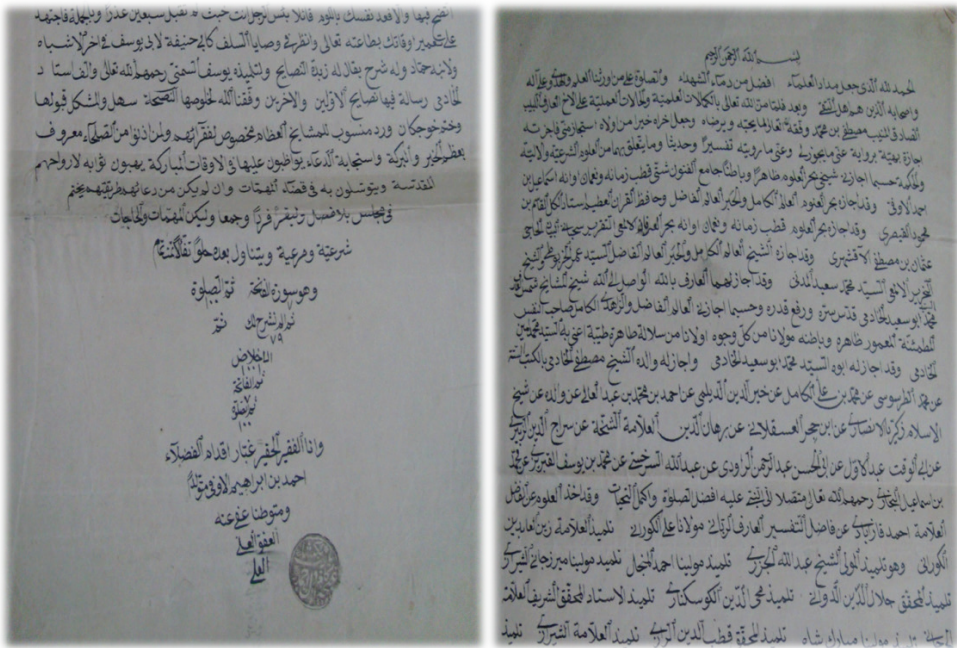
Bir dönem İstanbul'da memuriyette bulunan ve kâtiplik yapan Mustafa Efendi, burada bulunduğu sırada Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî'den Hadis ve Tefsir icâzeti aldı.²⁵ Aynı zamanda ağabeyi Numan Efendi'nin de hocası olan Ahmed Efendi b. İbrahim el-Ofî'den de şer'î, alet ve felsefi ilimlerde icâzet aldı.²⁶ Yazısı oldukça iyi olan Mustafa Efendi pek çok kitap istinsah etti. Aile kütüphanesinde yer alan kitapların çoğunluğunu Mustafa Efendi istinsah etmiştir.

25 Bkz. Ek-14a

26 Bkz. 14b

Ek-14a: Mustafa Efendi'ye Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevi tarafından verilen Hadis ve Tefsir icâzetinin bazı sayfaları

Ek-14b: Mustafa Efendi'nin Küçükömerzâde Ahmed Efendi b. İbrahim el-Ofî'den ser'î, alet ve felsefe ilimlerinde aldığı icazet

İyi derecede Arapça ve Farsça bilen Mustafa Efendi, edebi ilimlere oldukça hâkim idi. İstinsah ettiği kitapların vikaye varaklarında veya sayfaların hamîşelerinde çok fazla şiir, özlü sözler, tıbbî açıklamalar ve bilmecelere yer vermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ol nedir ki esecek bâd-ı şimâl ... Salınır hayretle servi misâl
Bend bend olmuş aceb hikmetle ... Sarılıp bir ağaca... ricâl
Ramazan içre yenir kable'l-asr ... İttifakla yoktur onda kâl-u kâl

&&&

Ârife dokuz anadan bir oğul doğdu nedir / İsmi zâhir kendi bâtın âleme doldu nedir

&&&

النفس قد رحلت والقلب مجروح ... والعين ساهرة والدمع مسفوح
لا تعجبوا حياتي بعد رحلتها ... فربما طار طير وهو مذبح

اول تذكرة شيخنا ابو جمال
صالح نور صيد سر و جمال
بند بند اول من عجب طبعه
سور يدوب بيراغاجا بچو جمال
رمضان ايكه ينور اول
اتفاقله بو قدر ائزه قيل وقال
٩

النفس قد رحلت والقلب مجروح
والعين ساهرة والدمع مسفوح
لا تعجبوا حياتي بعد رحلتها
فربما طار طير وهو مذبح
اذا عاش الفتي شين عاما فنصف العمر تحفة الليالي
ونصف النصف يذهب ليس يدري لعقلته يمينا عن شمال
وثالث النصف امان وحرص وشغل بالكاسب وارتحال
وباقى العمر اسقام وشيب وهم بارخال وارتجالي
عارف طغوز انا دن برادغول طوغدى ندير
لم ظاهر كند و باطين عالمه طولدى ندير

Ek-15: Mustafa b. Muhammed tarafından kitapların hamişlerine yazılan şiir ve bilmecelelerden bazıları

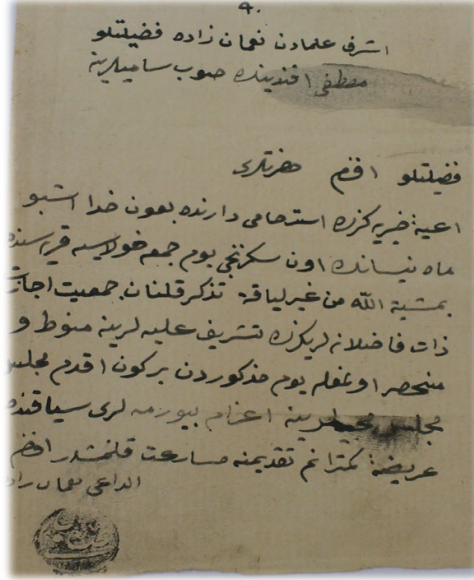
Yörede ilmi ile temayüz etmiş âlimlerden biri olan Mustafa Efendi'nin saygınlığını ve yöre âlimlerinin birbirlerine karşı tutumlarını göstermesi bakımından kendisi de yörenin önemli âlimlerinden olan kendisinden de 13 yaş büyük olan ağabeyi Numan Efendi'nin Holaysa Medresesi'nde düzenlenen icâzet merasimine, kardeşi Mustafa Efendi'yi çağırarak üzere yazdığı mektup bahse değerdir.²⁷

*Eşref-i ulemadan Numanzâde faziletli
Mustafa Efendi'nin savb-ı sâmililerine*

Faziletli Efendi Hazretleri

E'izze-i hayriyye güzere istirhamı darında bi 'avni Hüda işbu mâh nisanın on sekizinci yevmi Cuma (30 Nisan 1875) Holaysa karyesinde bi-meşietillah min gayr-ı liyakat tezekkür kılınan cemiyet-i icâzete zât-ı fâzıllarınızın teşrif-i aliyyelerine menû't ve münhasır olmakla yevm-i mezkûrdan bir gün akdem meclis-i muhiblerine i'zâm buyurmaları, siyakında arîze-i kemteranem takdimine müsâra'at kılınmıştır efendim.

ed-Dâ'î Numanzâde
Mühür 1291/1875

Ek-16: Numan Efendi'nin Holaysa Medresesi'nde düzenlenen icâzet merasimine, kardeşi Mustafa Efendi'yi çağırarak üzere yazdığı mektup.

Eşi Hamide'den Ahmed (1842-?) adında bir oğlu olan Mustafa Efendi'nin vefat tarihi tam olarak bilinmemekle beraber aile üyelerinin aktardıklarından hareketle 1905-1910 yılı civarında vefat ettiği söylenebilir. Görev yaptığı Hastikoz'da vefatı üzerine kendi köyünden bir sal ile cenazeyi almak için gidilse de cenaze verilmemiş buraya defnedilmiştir. Yakın zamana kadar Osmanlıca kitabesi de bulunan kabrinden söz edilmekle beraber maalesef Hastikoz (Kışlacık köyü)²⁸ bölgesinde yaptığımız tüm araştırmalara rağmen mezarını bulmaya muvaffak olmadık.

Ek-17: Mustafa Efendi'nin görev yaptığı Hastikoz Camii ve Medresesi'nin bugünkü görünümü

28 Bkz. Ek 17

Ahmed b. Mustafa (1842-?)

Mustafa Efendi'nin tek oğludur. 1842 yılında Huşo köyünde doğdu. Eğitimini babasından ve amcası Numan Efendi'den aldı. Huşo ve civar köylerde imamlık yaptı ve öğrenci yetiştirdi. Aile kütüphanesinde yer alan *Manzûd fi şerhi'l-Maksûd* adlı kitabın 13 Mart 1873 tarihli vakıf kaydındaki ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla bir süre Giresun Demirci Mahallesi'nde görev yapmıştır. Babasının amcası olan Ahmed Efendi'den ayırt etmek üzere yörede "Ahmediga (küçük Ahmed)" lakabıyla tanınırdı. Ahmed Efendi, Huşo'da vefat etmiş ve buradaki aile kabristanlığına defnedilmiştir. Hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığımız Ahmed Efendi'nin aile kütüphanesindeki bazı kitaplarda temellük ve vakıf kayıtlarına rastlanmaktadır.

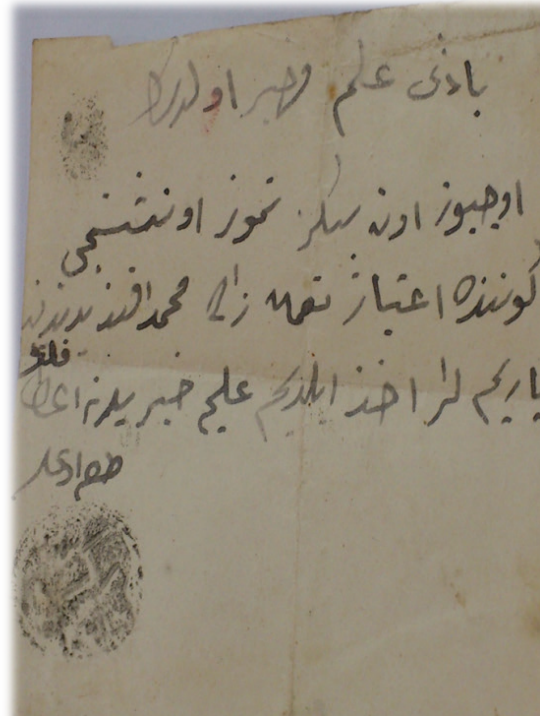
Mehmed Saylan b. Numan (1855-1911)

Numan Efendi'nin büyük oğludur. 1855 yılında Huşo köyünde doğdu. Annesinin adı Havva'dır. Eğitimini babasından aldı ve görev yaptığı yerlerde babasıyla beraber bulundu. Babasının ölümünden sonra Huşo köyünde görev yaptı. Eşi Havva'dan (1858-?) Mahmud Fehmi (1886-?), Said Ali (1888-?) ve Zülfiye (1897-?) adlarında üç çocuğu olmuştur.

Bâdî ilm-u haber oldur ki;

Üç yüz on sekiz Temmuz on beşinci gününden (28 Temmuz 1902) itibaren Numanzâde Mehmed Efendi'den yarım lira ahz eyledim ilm-u haber yedine i'tâ kılındı.

Takaoğlu
Mühür

Ek-18: Mehmet Efendi'ye aldığı borç karşılığında Takaoğlu tarafından verilen sened.

1911 yılında Huşo'da vefat eden Mehmed Efendi, aile kabristanlığında babasının mezarının yanına defnedildi.²⁹

29 Bkz. Ek 19

Ek-19: Mehmed Efendi'nin Huşo'da aile kabristanlığındaki mezarı

Behzad Soylu b. Numan (1856-1923)

Behzad Efendi, Numan Efendi'nin ortanca oğludur. Annesinin adı Fatma'dır. 1856 yılında Huşo köyünde doğdu. Eğitimini babası Numan Efendi'den aldı. Rize ve Sürmene'nin muhtelif köylerinde imam-hatiplik ve hocalık yaptı.

Behzad Efendi, birden çok evlilik yaptı. Eşlerinden Hanife'den Ayşe Soylu (?-1913), Nazlı'dan Osman Soylu (1886-1911), Saliha'dan Safiye Soylu (1894-1935), Sakine'den, Numan (1908-1925) ve Mustafa Saylan (1916-1961), Fatma'dan Havva Soylu (1909-?) adlı çocukları olmuştur. Bunlar dışında kendilerinden çocuğu bulunmayan Emine (Yalidena), Sürmeneli bir eş ve Kastana lakabıyla bilinen eşleri de vardı.

1923 yılında Huşo köyünde vefat etmiştir. Mezarı burada aile kabristanlığındadır.³⁰

30 Bkz. Ek 20

Ek-20: Behzad Efendi'nin Huşo'da aile kabrisatnlığındaki mezarı.

Ali Faik Soylu b. Numan (1880-1966)

Numan Efendi'nin küçük oğludur. Annesinin adı Fatma'dır. 1880 yılında Huşo köyünde doğdu. Eğitimini babasında tamamladı. İyi derecede Arapça ve Farsça bildiği rivayet edilir.

Uzun yıllar Kadahor camiinde Cuma hatipliği³¹ yaptı. Evine uzak olması sebebiyle bazen görevini aksatması nedeniyle köylülerin müftüye onun görevden alınması ve başka bir kimsenin bu göreve atanması şeklindeki şikâyeti üzerine, Müftü tarafından Ali Faik Efendi ve diğer aday tekrar imtihana alındı. İlmi birikimi ve yeterliliği diğer adaydan çok üstün olan Faik Efendi tekrar göreve iade edildi. Bir süre daha bu göreve devam etmesine rağmen uzaklık nedeniyle görevinden ayrıldı.

Huşo ve Taşören Köyü Demirciler Mahallesi camiinde imam hatiplik ve müderrislik yapan Faik Efendi aynı zamanda evinde de öğrenci okutmaya devam etti. Faik Efendi hayatının son dönemlerinde çok fazla görev almadı daha çok evinde kitap okuma ve mütalaasıyla iştigal etti.

Eşi Müslime'den (1887-1945), Fatma (1900-?), Rasim (1904-?), Kâşife (1913-1999), Mehmet Ziya (1914-1986), Ahmed Rasim (1914-1974) ve Osman (1926-1997) adlarında altı çocuğu olmuştur.

1966 yılında Huşo'da oğlu Ahmed Rasim'in evinde akciğer kanserinden vefat eden Faik Efendi, evin yanındaki aile mezarlığına babasının yanına defnedildi.³²

31 Hatip, genellikle cami imamından ayrı, Cuma ve bayram hutbelerini okuyan hocalara verilen isimdir.

32 Bkz. Ek 21

Ek-21a, 21b: Fâik Efendi'nin vefât ettiği oğlu Ahmed Rasim'in evi ve babası Numan Efendi'nin mezarının yanbaşındaki kabri.

Sonuç:

Dört beş kuşak bölgenin dini hayatına büyük katkılarda bulunan Numanzâde ailesinde Faik Efendi'den sonra maalesef ilmi gelenek çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle devam ettirilememiştir. Yaklaşık 2500-3000 ciltten oluşan aile kütüphanesi korunamamış sadece 100 cilt civarında yazma bir o kadar da matbu eser bugüne ulaşabilmiştir. Tarafımızdan yapılmakta olan kataloglama çalışmalarından hareketle genel olarak konularına göre kütüphanedeki eserlerin dağılımı şu şekildedir:

Akâid-Kelam 25, Arap dili ve edebiyatı 50, Fars dili ve edebiyatı 15, Fıkıh 30, Hadis 10, Tefsir 20, Siyer-İslam Tarihi 15, Mantık 45, Felsefe 5, Astronomi-Matematik 10, Vaaz-Dua 5.

Aile kütüphanesinde yer alan kitapların çoğunluğu 18. ve 19 yüzyılda istinsah edilmiş kitaplardır. Ancak kütüphanede, 14., 15. ve 16. Yüzyılda istinsah edilmiş kitaplar da bulunmaktadır. İstinsah tarihi en eski eserler 800/1397 tarihli Taftazani'nin *Muhtasaru'l-Meani* adlı eseri, 896/1490 tarihli Şerh-i Şemsiyye ve 1070/1659 tarihli *Tuhfetü'l-Müluk* adlı eserlerdir.

Benim de ilahiyat alanını seçmeme vesile olan söz konusu mirasın korunması, Numanzâdeler tarafından bu kitapların hamişlerine kaydedilen şerh, haşiye, açıklama ve notların, 18./19. yy yörenin ilim anlayışı ve hayatı hakkında bilgi sahibi olmamıza katkı sağlayacak çeşitli çalışmalara konu edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça:

- Bostan, M. Hanefi, "XV, XVI ve XVII. Yüzyıllarda Çaykara'da Nüfus ve Nüfus Hareketleri", Çaykaranın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu-I, (Trabzon: 2002).
- Demircioğlu, Sezgin, Süleyman Bilgin, *Of Nüfus Defteri (1834)*, (İstanbul: 2011).
- Emiroğlu, Kudret, *Trabzon Vilayeti Salnamesi (1888)*, (Ankara: Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, 2012), c. XIII
- Günaydın, Mehmet, *Cansız Hoca*, (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013).
- İmamoğlu, Abdülvahit, *Köprübaşı Yöresinde Yetişen Medrese Âlimleri ve Din Eğitime Katkıları*, (İstanbul: Değişim Yayınları, 2015)
- Uğur Akbulut, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Bayburt ve Çevresi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: 2000).
- Yıldız, Kemal, "1700 ve 1800'lü Yıllarda Çaykara'nın İlmi ve Kültürel Atmosferini Gösteren Bir Örnek (Çaykaralı Numanzadeler)", Çaykara'nın Manevi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu-I, (Trabzon: Eser Ofset, 2002), s. 457-67.